

Крајем јануара ове године у Гардијану је објављен текст Џулије Финч у коме она лицитира кривце за светску финансијску кризу. На првом месту прозваних је Алан Гринспен, бивши директор Федералних резерви САД, тј. гувернер Народне банке у Америци. Следе бивши председник САД Бил Клинтон, затим садашњи премијер, а бивши министар финансија Велике Британије, Гордон Браун, па још један бивши председник САД Џорџ Буш, те, једни од најбогатијих људи у САД и свету уопште, финансијски инвеститори Ворен Бафет и Џорџ Сорос. У поменутом тексту новинарка наводи и њихове грехове који су изазвали садашњу светску финансијску кризу. Уколико претпоставимо да је жеља за истином била основна инспирација овог текста морамо да се запитамо зашто се међу кривцима налазе приватни инвеститори. Њихова сврха постојања и основни циљ је да зарађују новац, не водећи рачуна о последицама по ближе или шире окружење, наравно у оквиру постојећих закона (или могућности да не буду ухваћени уколико крше закон). Дакле, остају нам државници и државни службеници САД и Велике Британије који би требало да воде рачуна бар о својим заједницама.

Озбиљна анализа узрока настанка светске финансијске кризе у потпуности би ослободила кривице све горе наведене државнике. Чак и премијера Брауна иако он, можда једини, сноси део кривице и то из времена свог мандата министра финансија. Можемо се сложити са Џулијом Финч да је г. Браун некритички давао велики примат финансијском тржишту у односу на реални сектор економије, тј. да је дозволио да се амерички проблем прелије на тле Европе без довољно механизма за његово амортизовање.

Тешко да се г. Гринспен, те бивши председници Клинтон и Буш могу окривити за светску финансијску кризу, јер су радили све да до ње не дође или да бар њено појављивање одложе за ближу или даљу будућност. Њихова једина кривица лежи у томе што су поклонили превише поверења у контролоре финансијског система у САД, те разне врсте ревизора. Ови стручњаци су, несумњиво, "гурали под тепих" проблеме унутар компанија и за новац прихватили "фризиране" билансе. Али и да су амерички државници, по овом питању, имали другачији став, криза би наступила и то можда још бруталније за америчку привреду и становништво, а тиме и за остале привреде у свету.

Ако је Гардијан и тражио кривца за текућу финансијску кризу на првом месту је, без сумње, требало да постави покојног председника Француске Франсоа Митерана. Затим, иде неколико празних места, па бивши канцелар Немачке Хелмут Кол. Уколико се тражи кривац у праисторији ове кризе, опет га прво треба тражити међу Французима, тј. у покојном председнику Француске Шарлу де Голу, а тек затим у поратним америчким председницима Харију Труману, Двајту Ајзенхауеру, Џону Кенедију, Линдону Џонсону, Ричарду Никсону, Џералду Форду и тадашњим директорима Федералних резерви САД.

Зашто је покојни Митеран кривац број један и зашто му, одавно пензионисани, Кол прави друштво на листи криваца за садашњу финансијску кризу?

У једном интервјуу од пре десетак година, Збигњев Бжежински, један од кључних стратега америчке спољне политике тј. америчке светске доминације, на питања новинара ко је сада њихов противник број један Русија или Кина, он је без икаквог увијања рекао да је то Европа.

Ево неколико историјских чињеница да бисмо разумели изјаву господина Бжежинског. САД је први пут постала нето поверилац (већи извозник него увозник капитала) након Првог светског рата. Након Другог светског рата Америка је постала највећи светски извозник капитала. Средином осамдесетих година двадесетог века (то је било пре 25 година) постала је нето дужник, тј. амерички дуг према иностранству надмашио је њихова инопотраживања. Од тада амерички дуг према иностранству вртоглаво расте и устоличава исту на месту најзадуженије земље на свету. Може се рећи да је мир у Европи у директној корелацији са губитком економске моћи САД. Бивши амерички председници Клинтон и Буш тако су се и понашали. На све могуће начине су покушали да саботирају даље уједињење Европе и појаву евра као заједничке монете. Да наведемо само неке:

1. Поред свих легитимних тежњи Словенаца, Хрвата и Албанаца за независним државама и легитимне спремности Срба да то спрече, директно су креирали рат у Европи.
2. Изабрали су уједињену Немачку да буде ментор распада бивше СФРЈ да би код осталих европских земаља изазвали оправдано подозрење према Немачкој. Хтели су да покажу да она иде истим путем као и пред Други светски рат.

3. Пре ратних дешавања у Босни, марта 1992. године, преко Ворена Цимермана, тадашњег америчког амбасадора у СФРЈ су саботирали план Европске уније (тзв. Кутиљеров план) за избегавање сукоба у БиХ. Овај Споразум су потписали представници све три националне (верске) заједнице да би касније, на притисак поменутог амбасадора, Алија Изетбеговић повукао свој потпис, односно одустао од прихватања наведеног плана.
4. Када је Немачка задовољила своје апетите признавањем Словеније и Хрватске, прогурали су признање и Босне и Херцеговине, иако је то било директно гурање исте у грађански рат.
5. Изабрали су српски народ за непријатеља у процесу распада СФРЈ. Имали су у виду да је српски народ био најјачи и најбројнији у СФРЈ, тј. присутан у скоро свим републикама. Да су Србе изабрали за пријатеље, до рата сигурно не би ни дошло или би он трајао изузетно кратко. Овако рат је трајао десет година, а криза траје и дан данас.
6. Срби су били, и још увек јесу, медијски "сатанизовани" иако, ни по једном параметру, нису били већи злочинци него остали учесници у ратним збивањема на просторима СФРЈ.
7. Спољни зид санкција СР Југославији, незванично, су увели 1991. године (према привредним субјектима из Србије и Црне Горе) пре било каквих ратних активности на просторима СФРЈ и издејствовали су увођење санкција УН 1992. године.
8. Елементарна права и интереси Срба су потпуно занемарени што потврђују следеће недоследности: протеривање Срба из Републике Српске Крајине и Републике Српске, арбитражна одлука о Брчком, поготово уколико је упоредимо са одлуком у вези Горажда (границе у Босни и Херцеговини су направљене не за мир него за неки будући рат), време доношење арбитражне одлуке обзиром на преговоре у Паризу и Рамбујеу, те ток и начин преговора у Рамбујеу.
9. Смењени су сви генерали заповедници УНПРОФОРА у БиХ након објективизираниг односа према Србима.

10. Прекршили су све норме међународног јавног права започињањем агресије НАТО на СР Југославију кршећи и норме ратног права у току ових напада.

11. Прича с тужилаштвом и судом у Хагу.

12. Инсистирали су на одвајању Црне Горе и Србије.

13. Лобирали су и урадили комплетну логистику око отцепљења Косова.

14. Саботирали су све потезе Србије на њеном путу ка Европској унији.

Након свих ових активности америчке администрације, посебно на почетку распада СФРЈ, само је мудрост покојног Митерана зауздала тријумф Немачке и вратила кола на пут ка јачању Европске уније и увођењу евра као заједничке валуте. Они који сумњају у намеру, пре свега, Клинтонове администрације да све уради како не би дошло до појаве евра, нека покушају да замисле да је на месту Митерана био садашњи председник Француске Никола Саркози, а на месту Кола госпођа Меркел. У Србији би и дан данас омиљена валута била немачка марка.

Зашто су амерички државници покушавали да спрече појаву еура на финансијском тржишту? Ствар је веома проста.

Имајући у виду потенцијале уједињене Европе, снагу њене економије, културе, знања и могућности за даљи развој, евро би врло брзо преузео примат резервне светске валуте од америчког долара. Таква позиција једне валуте доноси све погодности које је Америка имала од краја Другог светског рата, тачније, од формирања Бретон-Вудског међународног монетарног система 1944. године, па до данашњих дана. Овај систем је обезбедио долару, тада оправдано, међународно поверење засновано на његовој конвертибилности за злато у одређеном фиксном односу (тзв. златни стандард). Монопол као монопол, изазвао је намеру Америке да кочи добијање конвертибилности осталих европских валута и да, због малог нивоа монетизације ратом опустошених земаља Западне Европе, емитује доларе без покрића којима је градио своју

финансијску, економску, политичку и војну моћ широм света. Познати Маршалов план за обнову порушене Европе, у великој мери су платили сами европски народи држањем долара без покрића у форми девизних резерви. Ти долари су били "згодни" и за плаћање локалних инвестиционих и текућих потреба америчких војних база. Ово је све праисторија проблема садашње светске финансијске кризе која је формално почела завшетком периода 1958-1966. године. Тадашњи француски председник Шарл де Гол одлучио је да повећа девизне резерве Француске у злату свакодневним слањем долара за Америку. У наведеном периоду француске девизне резерве у злату су порасле за седам пута на рачун америчких девизних резерви у злату. Од тог времена траје нетрпељивост Француске и САД. Њихови односи су, донекле, нормализовани у време бившег председника Француске Ширака, а сада, тек са појавом Саркозија су доведени до најбољег нивоа. Када су Американци схватили да им се златне резерве драматично топе увели су (1968. год.) двојну цену злата. За званичне трансакције је остала стара цена злата, а на приватном тржишту цена се слободно формирала. Затим су (1971. год.) укинули спољну конвертибилност долара у злату. Овом делимичном конвертибилношћу су морали да признају да су се забројали код емисије долара, тј. да их има много више него што износе њихове девизне резерве у злату. Нормално је да међународни финансијски систем, исправно конзервативан какав је тада био, није могао да трпи таква квази-решења. Морао се наћи неки нови модел, пре свега, за Западни свет (комунизмом заплашену Европу), а опет решење који би омогућило да се прикрије огољена пљачка емитовањем долара без покрића.

Решење се нашло у напуштању Бретон-Вудског међународног финансијског система, заснованог на правилу златног стандарда. Нови међународни финансијски систем је утемељен 1973. године. Уведен је такозвани "пливајући" курс националних валута, тј. курс се одређивао на тржишту, као однос између понуде и тражње за неком локалном валутом. Ово би можда и могло да буде неко решење да креатори овог механизма нису "заборавили" да кажу ко има пресудну моћ на тражњу за неком валутом а, такође, и да објасне корелацију у расту вредности долара и неког рата, изазваног тамо негде. Те 1973. године почиње, и формално, историја данашње светске финансијске кризе и то не само због увођења пливајућег курса валута (али пре свега због тога) већ и због почетка промовисања потпуно погрешног и нееволутивног концепта економске политике (заснованог на учењу Милтона Фридмана, добитника Нобелове награде за економију 1976. годне) кроз међународне економске институције. Овај концепт економске политике назван је монетаризам, јер у срж свога деловања ставља новац, а не реални сектор економије (производњу добара и услуга). Дакле, напуштају се до тада владајући механизми економске политике, базирани на Кејнзовом учењу, који су у фокусу проблема држали реални сектор економије, уз активно учешће државе у тржишним кретањима. Мало по мало, због проблема који су настали сатурацијом домаћих тржишта, те неосмишљеног процеса глобализације, све међународне економске институције и владе западноевропских земаља су прихватиле ново монетаристичко учење које, потпуно некритички, велича свемоћ невидљивог тржишта. Када су, крајем осамдесетих година двадесетог века, економски гуруи у лику Сакса почели да касапе латиноамеричке економије, садашња финансијска криза била је у свом

пубертету, да би доласком експерата у бивше комунистичке земље иста доживела своју зрелост, у потпуности. Чекала се само кап која је требало да прелије чашу. Та кап се звала евро.

Убрзо по појави евра постало је јасно да ће већина земаља, због обима своје спољнотрговинске размене, део девизних резерви пребацити из долара у евро. Нажалост, по америчку привреду која је током времена постајала све мање интересантна као извозник роба, тражња за доларом (по овом рационалном основу) временом је све више слабила. Слабљење долара према еврџ условљено је и чињеницом да се повећавао обим спољнотрговинске размене, обављен у еврима, на штету трансакција у доларима. Не би требало заборавити и то да су неке земље, због лоших односа са САД, из чистог ината ишле ка конвертовању девизних резерви своје земље из долара у евро. Ирачка криза је трајала више од десет година, а никада са званичним циљем Америке да свргне Садама Хусеина са власти. Након што је, покојни Хусеин, обзнанио да ће нафту продавати искључиво у еврима, није прошло више од недељу дана када су амерички званичници објавили да је циљ напада на Ирак одлазак Садама Хусеина са власти. Интересантна коинциденција или ...? У сваком случају, долар је због појаве евра све више почео да слаби, што је проузроковало поремећаје цена на робним берзама и неконтролисани прилив долара на финансијска тржишта. Да би се спречио даљи пад долара у односу на евро "сиромах" Алан Гринспен морао је да измишља разноразне финансијске деривате, као што наводи Гардијан, да лабави кредитну политику, можда и преко дозвољеног максимума, а све у нади да ће спречити неконтролисани раст понуде долара који никоме не требају, јер од САД немају шта да купе, посебно не у оним количинама које је она потрошила емисијом долара без покрића од 1973. године. И, шта сад ми да кажемо: јело се, пило се и живело се у Америци 35 година, а рачун сад треба да плати господин Гринспен?! Како је његов основни задатак (по монетаристичкој теорији) одржавање стабилности цена тј. избегавање инфлације, он је у свом задатку, углавном, и успео. Осим на тржишту некретнина "пустио" је инфлацију још само на финансијском тржишту. Ту се трговало хартијама од вредности које су изгубиле свој основни смисао настанка и отишле у виртуелну сверу брзог и енормног богаћења. Али, по правилима тог тржишта, да би неко енормно зарађивао мора бити много више оних који губе такве износе.

Да се вратимо на другог кривца са листе, Била Клинтонa. Овај председник Америке је урадио оно што, до њега, ниједан није. Преко распада бивше СФРЈ, направио је рат у Европи. Толико је људи побијено и држава упропашћено, прекршене су све норме међународног јавног права, направљени су сви потребни преседани за будућност, нацртане су нове границе које моле за још мало рата... Понављам, и то све у Европи. Основни циљ, свих набрајаних активности, био је да се спречи или бар успори промовисање моћи евра. Сада звуче веома логичне изјаве америчке администрације да се акцијом „Милосрдни анђеос“ бране и амерички национални интереси. Још једна мала дигресија: када су Грци протестовали, током бомбардовања СР Југославије, остала је

стидљиво забележена изјава председника Клинтонa: „Шта се буне ти Грци, па да није било рата у Југославији - било би рата између Грчке и Турске.“ Мислим да би се европским критичарима Клинтонa, као узрочника светске финансијске кризе, сценарио рата других европских земаља у функцији спречавања појаве евра, много мање допао.

Шта рећи о Џорџу Бушу Млађем? Напао је Ирак након Садамове изјаве о евру. Његова администрација је радила све што је могла, на конфронтацији Русије и Европске уније: ширење НАТО-а, постављање ракетних штитова у Чешкој, криза у Грузији, гасна криза са Украјином. За следећу годину је, вероватно, припремљена и гасна криза са Пољском а, преко Хашког суда и Косова, блокирано је и комплетирање Европске уније. Наиме, када Европска унија заврши посао око уједињења, имаће једноставан избор даљег смера кретања: на исток или, преко воде, на запад. Мислим да је лакше ходати него пливати, посебно имајући у виду потенцијалне спољнотрговинске размене. Што рече де Гол: од Атлантика до Урала! Када се обзнанила финансијска криза Буш је, културно, позвао Саркозија, Брауна и остале европске лидере и објаснио им да није уреду да Америка сама плаћа цех за емисију долара без покрића. Ако ништа друго, оно зато што се, у послу, дужник никад "не убија". Та судбина обично задеси повериоца. Тада је пад долара, необјашњиво, стао. Чак је почео и да расте. Новине су постале пуне наручених текстова економских експерата о пропасти Европске уније и евра и потреби враћања на националне валуте. Такође, Буш је почео критички да се понаша према тржишту и да државним мерама спречава пропадање финансијских институција и других компанија. Што рече Пол Самјуелсон (добитник Нобелове награде за економију 1970. год.): „Волео бих да је Фридман сада жив и да види ово!“

На крају, осврнућу се на распад СФРЈ, још једном. Постоје разноврне теорије о распаду Југославије и понашању САД у том сукобу: да се спречи утицај Русије, да се обезбеде нафтни путеви, да се Муслиманима покаже да Америка није против њих, да се обезбеде локације за америчке војне базе, да је Милошевић комуниста и да је некооперативан, да су Срби извршили највећи број злочина, те да овај простор није занимљив Американцима него су се они, уз наглашене моралне елементе и утицај јавног мњења, ангажовали када Европа није могла да нађе решење, итд. Ништа од овога није погрешно, али је успутно, колатерално – што би рекли Американци. Шта представљају све ове теорије насупрам ефеката које има појава и развој евра на америчку моћ? Да ли неко стварно мисли да су снајперисти у Сарајеву почетком 1992. године, који пуцају на демонстранте против рата, били тамо по налогу Срба или муслимана, извините Бошњака! Можда су они, по националности и били представници овдашњих народа, али им налогодавци сигурно нису били из Београда или из Сарајева. За Загреб не гарантујем.

На крају, могу само да додам да је Србија платила највећу цену уједињења Европе, а да

Светска финансијска криза и распад СФРЈ

Пише: Милорад Илић
уторак, 07 април 2009 19:00

уопште није њен члан. Сећам се једног графита са старе фасаде Филозофског факултета: „Да ли ће слобода (Европа) умети да пева као што су сужњи (Срби) певали о њој?“